

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ละครชาตรี เป็นการแสดงพื้นบ้านที่ผูกพันกับพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ และความยึดมั่น ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้าน สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เนื่องจากเป็นการแสดงของชาวบ้าน จึงไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานแน่ชัด แต่จากการสอบประวัติบุคคลในวงการละครชาตรีที่สืบทอดการแสดงมาพอที่จะประมาณได้ว่า ละครชาตรี ได้มีการแสดงสืบทอดกันมาประมาณ 200 ปี แต่รูปแบบการแสดงไม่ใช่เป็นของดั้งเดิมก่อนการเสียดกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 แต่จากข้อมูลที่สัมภาษณ์หัวหน้าคณะละครและผู้ชมละครแล้วสืบต่อกันมา พอสรุปได้ว่า เป็นรูปแบบการแสดงที่เข้ามาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทางสายละครที่ย้ายถิ่นฐานมาจากนครศรีธรรมราช

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่เป็นเกาะ ในสมัยก่อนจึงเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองโดยรอบ การไปมาหาสู่กันโดยทางเรือจึงจะสะดวก ชาวคณะละครชาตรีส่วนใหญ่ จะใช้เรือเป็นที่พักอาศัยในบริเวณที่เป็นชุมชน เพื่อสะดวกต่อผู้มาติดต่อและการใช้เรือเป็นพาหนะเดินทางไปแสดงละครยี่งที่ต่าง ๆ ตามแต่ผู้หาละครต้องการ ต่อมาการคมนาคมเจริญขึ้น ชาวคณะละครจึงตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นหลักแหล่ง มีการติดป้ายบอกชื่อคณะละครแทนการใช้ชองคลี่ปีกชงแดงในบริเวณที่พักอาศัย

การแสดงละครชาตรี จะแบ่งขั้นตอนการแสดงออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่เป็นพิธีกรรม ได้แก่ การปลุกโรง การตั้งเครื่องสังเวชบูชา การบูชาครู การโหมโรง รำถวายมือ ร้องเชิญครู และรำชุดเบิกโรง การลาเครื่องสังเวช การลาโรง

ขั้นตอนการแสดงได้แก่การดำเนินเรื่อง ผู้แสดง บทละคร การใช้เวที การใช้ท่ารำ ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง การบอกบท และการแต่งกาย การแสดงละครชาตรีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้วิวัฒนาการรูปแบบของการแสดงมาโดยลำดับ มีการประสมประสานรูปแบบการแสดงละครชาตรีเป็นละครชาตรีผสมละครนอก และละครชาตรีผสมละครพันทาง สาเหตุสำคัญจากการเปลี่ยนแปลง มาจากผู้ที่ต้องการหาละครไปแสดง ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามความต้องการ และคณะละครต้องการให้เป็นไปตามสมัยนิยม

ปัจจุบันคณะละครชาตรีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถานภาพเป็นละครก๊ำบน แต่ผู้แสดงก็ได้มุ่งเน้นที่จะให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม ตามยุคสมัย ความประหยัด และความสะดวกสบาย ในการจัดการแสดงมากกว่าที่จะคำนึงถึงแบบแผนและศิลปะการแสดงที่เป็นรูปแบบดั้งเดิม แต่ไม่ว่าการแสดงละครชาตรี จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอย่างไรก็ตามขั้นตอนของพิธีกรรม ในเรื่องของการก๊ำบนก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ ได้แก่ การร้องประกาศหน้าบท การรำถวายมือ การปลุกโรง การตั้งเครื่องสังเวศ การลาเครื่องสังเวศ การบอกบทและการใช้กรับไม้ไผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรับไม้ไผ่นั้นถือว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญของการแสดงละครชาตรี จนมีฉายาว่า ละครจับแกระ

คณะละครชาตรีที่มีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันมีอยู่ 9 คณะ ได้แก่ คณะสร้อยทองทิวัญ คณะอุดมศิลป์กระจำจโขติ คณะบังเอิญหลานสร้อยทอง คณะสุเทพบรรเทิง คณะราตรีศิลป์ คณะศรีประภาพร และคณะศรีจันทร์นาฏศิลป์ อยู่ที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา คณะจะเต็จดาวเด่น และคณะชิตา ณ บางไทร อยู่ที่อำเภอบางไทร รวมผู้แสดงละครทั้งสิ้นประมาณ 150 คน อายุผู้แสดงจะมีตั้งแต่ 5 ปี จนถึง 84 ปี ส่วนมากจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

ผู้แสดงละครชาตรี จะมีอาชีพทางการแสดงละครเป็นหลักมีการประกอบอาชีพอื่นบ้างในช่วงฤดูกาลที่มีการแสดงน้อย ได้แก่ อาชีพค้าขาย ตัดเย็บปักเสื้อผ้า จักสาน ทำดอกไม้กระดาษ และสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ จะทำอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยของตนเอง

งานที่รับจ้างแสดง ได้แก่ การหาละครไปแสดงเป็นมหรสพ และการหาละครเพื่อการกั๊บน ได้แก่ การร่ำถวายเป็น และ การแสดงที่เป็นละคร

สถานที่แสดง ได้แก่ วัด ศาลเจ้า และบ้านของเจ้าภาพ ส่วนมากจะแสดงกลางแจ้ง หากไม่มีโรงแสดงก็ต้องปลูกโรง ไม่ต้องยกพื้นเวที แต่มีฉาก มีเตียงตั้งสำหรับตัวละคร เครื่องดนตรีหลัก ได้แก่ ระนาดเอก ปี่ กลองชาติรี โทนชาติรี ฉิ่งและกรับไม้ไผ่ ผู้แสดงร้องเอง มีคนบอกบท มีลูกคู่ร้องรับบทเจรจา ตัวละครต้องเจรจาเอง การดำเนินเรื่องรวดเร็วทันใจผู้ชม เรื่องที่แสดง แสดงได้ทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องชาดก เช่น เรื่องมโนห์รา เรื่องแต่งอ่อน ไม่ค่อยได้แสดงกันทุกคณะ เรื่องที่นิยมแสดง ได้แก่ พระรถ สังข์ทอง หลวิชัยดาวิ มณีพิชัย ไชยเชษฐ์ ลักษณะวาทะ โภกมนตรี ฯลฯ มักนิยมเล่นเป็นตอน ๆ ตัวละครแต่งกายแบบยืนเครื่อง ปักด้วยเลื่อมพลาสติกและลูกบิดสีสด

อาชีพการแสดงละครชาตรี จะคงมีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สืบไปตราบเท่าที่ประชาชนยังมีความเชื่อในเรื่องบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ เพื่อดลบันดาลให้สัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการ

ข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบการแสดงละครชาตรีควรมีการอนุรักษ์ไว้ โดยเฉพาะหน่วยราชการ ที่มีความรับผิดชอบทางวัฒนธรรมการแสดง ควรมีดำริให้มีการแสดงเป็นรูปแบบของการแสดงละครชาตรีโดยแท้โดยที่มิให้มีการผสมผสานเพราะในช่วงเวลาขณะนี้เนื่องจากยังมีตัวบุคคลที่มีความรู้และสามารถแสดงละครชาตรีที่แท้จริงมีชีวิตอยู่
2. การจัดสัมมนา เพื่อเป็นการระดมสมองในการค้นหา และรวบรวมวิทยาการทางละครชาตรี จากแหล่งต่าง ๆ โดยมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ประสานงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงละครชาตรีที่สมบูรณ์แบบ
3. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน ให้มีการทำวิจัยเรื่องละครชาตรี และจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

4. ควรมีการเก็บรูปแบบการแสดง ด้วยการบันทึกด้วยฟิล์มภาพยนตร์หรือ
วิดีโอ แต่บันทึกเป็นฟิล์มภาพยนตร์จะเก็บอยู่ได้คงทนกว่า

5. การใช้เพลงและดนตรีประกอบการแสดงละครชาตรี และละครชาตรี
เครื่องใหญ่ เป็นเรื่องที่น่าสนใจและศึกษาหากผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่อง
เพลงและดนตรีบรรเลงละครชาตรีหรือได้ทำการวิจัยเรื่องดนตรีและเพลงเป็นเฉพาะ
กรณีเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาจะเป็นการดียิ่ง

6. ควรมีการรวบรวมวรรณกรรม หรือตำนานที่เกี่ยวข้องกับการแสดง
โนห์รา หรือชาตรี จัดพิมพ์เพื่อเป็นการเผยแพร่และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า
ทางวิชาการด้านตำราละครไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย